

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

☞ V Ljubljani v sredo 4. marca 1868. ☞

Gospodarske stvari.**Razločki mleka po molzi.**

Da krava dá več ali manj, boljega ali slabejega mleka, to se ravna po lastnosti klaje (krme) pa še po družih rečéh, prav posebno pa po času, kdaj se molze.

Ni ne mleko vse eno, ali se krava molze zjutraj, opoldne ali zvečer. Sploh velja skušnja, da se zjutraj več mleka namolze, ki pa ima manj smetane, kakor pri večerni molzi; med večerno molzo in pa opoldansko pa so spet razločki.

Po mnogih mnogih skušnjah pa se je dognalo to, da večidel vsi ti razločki se opirajo na to, ali se preje ali kasneje po krmenji (futrani) molze.

Po teh skušnjah velja to-le:

1. Čem več časa je med krmenjem in molzo, tem več se mleka namolze, — čem manj pa je med tem in unim, tem manj je mleka. Mleka, naj se molze zjutraj ali zvečer, se namolze ista mera, če je čas med eno in drugo molzo enak. To učijo skušnje sploh in še nekatere preiskave posebej.

2. Druga pa je in ravno narobe o tem, kar se tiče smetane. Čem krajši čas je med eno in drugo molzo, tem več je smetane; čem več pa preteče časa med eno in drugo molzo, tem manj ima mleko smetane. Jutrane mleko po daljem času molze ima manj smetane kakor opoldansko in večerno. Tudi to so potrdile posebne skušnje.

3. Kakor se smetana koj po molzi hitreje dela kakor pozneje, ravno taka je tudi z mlekom; tudi mleko se koj po molzi hitreje dela. Pri trikratni molzi se dobi tedaj več mleka in več smetane, kakor pri dvakratni. V tem so tudi vse skušnje soglasne, da trikratna molza več mleka dá kakor dvakratna; al reklo se je, da ima mleko več smetane, ako se krava le dvakrat namesti trikrat molze. To pa ni res, kajti že gori omenjene skušnje so to misel podrle, in vrh tega tudi skušnje Rhode-ove in Tromerjeve. Po teh skušnjah je ista krava pri enaki krmi v 12 dneh, vsak dan trikrat molzena, dala 161 kvartov*) mleka in po čez 4 odstotke smetane, dvakrat molzena pa le 139 kvartov mleka in po 3 odstotke in pol smetane.

Že v vimenu se začne od mleka ločiti smetana, kakor se tudi v latvici namolzeno mleko loči od smetane. Zgoraj v vimenu se, kakor pri mleku v latvici, zmiraj več smetane nabira, spodnje mleko pa je bolj vodeno. Na zadnje pomolzeno mleko ima tedaj naj več smetane. Razloček med mlekom, ki se iz začetka molze, in tistim, ki zadnje pride iz vimena, je prav

velik, in sicer tak, da zadnje mleko ima dvakrat, trikrat, morebiti celo štirikrat več smetane. S tega naj si gospodinje posnamejo ta nauk, da krave vselej prav čisto in do dobrega izmolzejo, sicer ostane najmastnejše mleko v vimenu in ako se zastala smetana v zgornjih predalih vimena skisa, draži vime, da se vname, oteče in tista bolezen nastane, ki jo ovčič ali sajevec vimena imenujemo in katero naši ljudje dostokrat copernicam pripisujejo, čeravno je tega kriva le nemarnost deklet, da ni vimena čisto spraznila. Molsti ne zna vsaka dekleta, zato v Švajci, kjer je živinoreja na visoki stopinji, imajo hlapce, kateri molzejo. Razloček med pomolzenim prvim in zadnjim mlekom pa se pokaže še le po daljem zastanku mleka v vimenu in to večidel čez 4 ure, in ta razloček je tem večji, čem dalje mleko ostane v vimenu. Vzrok tega razločka je pa ravno ta, kakor je pri mleku v latvici; tudi tam kakor tukaj smetana stopa na verh.

Gospodarske skušnje.

* Da biki ali junci ne uidejo ali sicer ne divjajo — se priporoča to-le: Šopek repa preveži z vrvijo (štrikom), potem rep napogni čez hrbet in ga priveži za rogove tako, da bik brez bolečin ne more pobesiti glave. Tako privezana živina mora zmiraj glavo pokonci držati, in je tako pohlevna, da jo vsak otrok lahko pelje.

Lončene cevi namesti lesenih rorov, pa še nekaj družega.

Iz Golega 1. sušca. Boljše je trikrat odložiti kot prenačiti se. Vse leto smo jo pri nas ugibali, kakošne rore bi si omislili za vodnjak, ki od cerkvenega kapa živi, sedaj pa zavolj suhega vremena in strohnelih poprejšnjih jelovih rorov, kakor tica pod nebom zastradan pričakuje in prosi milega dežja. Jelovi rori, tega nas je skušnja učila, so na mokrem pod zemljo res v malo letih sama trohnoba; hrasti veliko več stanejo, ker je hrastovje dražje in vrtanje bolj zamudno; pa tudi hrast je le les, in za sklepanje je pri lesenih treba železja. Na besedo našega gospoda dr. Bleiweis-a, da se smemo zanašati na Net-ove lončene rore, smo v enem tednu brez truda in zamude po dveh pisemcih rore iz Kokrice imeli na Golem. Umetnik Andrej Net sam jih je vložil. Posamezni rori so dolgi po 2 čevlja, središče votline meri po 2 palca in pol, delani so iz take ilovice, kakor sklede, in ravno tako močno žgani, tako, da prav jasno zvoné na udarec. Sklepajo se, kakor vlti železni, in v sklepih se kitajo s petonovim kitom, ki se hitro še med delom posuši in okamni tako, da je vsa še tako dolga vrsta le ena ce-

*) Kvart je nemška mera in sicer tolika, da 5 kvartov dá 4 naše bokale.

lota. Vdelujejo se v zemljo po 2 čevlja globoko, da jih ne doseže zmrzlina, in ne popokajo, ko bi se primerilo, da bi v njih zastala voda zmrznila.

Ako to delo na vse strani presojujemo, moramo reči, da je umetno, naglo, po ceni in trdno tako, da kdor si jih omisli, naj le dobro zapiše letnico v dnevnik, in kraj, kjer so zakopani pod zemljo, ker nadjati se je, da bo vžival to dobroto rod za rod.

Kdor bi dvomil nad tem delom, naj pomisli, koliko sto in sto let staro lončenino tudi po močvirnih krajih je že vrgla lopata iz zemlje, in vendar je še močna in trdna, da, ko bi kaj služila v zemlji, naj bi počivala lahko še tisoč let, in ako je bila dobro sežgana, se za trohnobo še zmenila ne bo. Bolj kakor pri vsacem drugem delu smemo tukaj reči: To delo je dokončano, ker se ni treba bati popravila.

Kdor naših bralcev morebiti misli, da preveč hvalim, tega prosim, da s hvalo koga ne zapeljem, naj v občni prid ovrže, kar se mu zdi prenapetega. Verjemite mi, da ne pišem teh vrstic iz samega veselja do pisave, tudi ne, da bi časniki popraševali po Golem, kakor unidan po Cirknici, tudi ne, da bi s tem zahteval Golo poviševati — hotel bi ga še raje do trtine nižave ponižati — temveč moj edini nasebični namen je ta, da bi ljudje korist lončenih rorov spoznavali, in kjer se voda napeljuje, da se poslužujejo lončenih dobro žganih rorov, katerih ima Andrej Net v Kokrici še zadosti v zalogi.

Priporočam pa to delo sedaj, ker se lahko brez velike zamude stori, dokler poljska dela počivajo.

Kakor pa zvon, ki na daljave brenči, na dva kraja bije, tako želim tudi jaz zaradi Neta še eno povedati. Bralcem „Novic“ je znano, da je on sadjerejec z dušo in telesom; prepričal se bo tega, kdor stopi v njegovo drevesnico. Sedaj, posestniki, je ravno pravi čas zemljo zboljševati, sadno drevje saditi, čediti, cepičev si nabirati in cepiti; sedaj — predno poljsko delo pride na vrsto — vas lepo vreme vabi k delu po vrtih, travnikih itd. Kjer je kaj svetá, se v sadni vrt prestvariti dá. Sedaj naj se oživí, kdor še spí, in naj začne marljivo kopati zaklad, ki mu bo v malo letih to, kar je bogatinu mogočen visoko naložen kapital. Ker Vam Andrej Net v vseh rečéh zamore postreči, privoščim častitim bralcem, da bi se v lastni prid tudi vdeležili izdelkov vrlega sadjerejca, in s postrežbo tako zadovoljni bili, kakor sem jaz s cepiči in drevesci.

Lovro Mencinger.

Obrtnijske stvari.

V jutrove dežele bi se dala kupčija odpreti s podkvami in žebli za podkve.

Avstrijski generalkonsul v Trapezuntu (v turški Azii) je poročil dunajskemu ministerstvu kupčijstva, da na veliki kupčijski cesti iz Erzerum-a v Bajazid in Tebris (vse to so velika kupčijska mesta v jutrovi deželi) se sprehaja vsako leto okoli 100.000 konj, mul in oslov, s katerimi tvorijo blagó iz mesta v mesto, in da živina, ker mora podkovana biti, potrebuje vsako leto veliko podkev in tudi žeblijev, s katerimi se kuje. Vrh tega imajo trgovci v Samsu-u, Sinopi in Ineboli veliko tovarne pa tudi vprežne živine za prevaževanje svojega blaga. Gori imenovani konsul tedaj misli, da le-sem bi se dala iz našega cesarstva velika kupčija s podkvami in žebli za podkve odpreti. Da kovači naši vidijo, kakošne so podkve in žebli, ki jih v jutrovi deželah rabijo, poslal je podkev in žeblijev na ogled. Cena 4 podkvam konjskim sè žebli vred je ondi 1 gld. našega denarja, 4 podkvam za mule

80 kr., za osle 60 kr. Žebli morajo biti različne velikosti po velikosti podkev, in pri velikih naročilih bi se moralo nekoliko prijenjati od cene.

Ministerstvo kupčijstva je dalo to vedeti zbornicam kupčijskim na Dunaji, v Gradcu, Ljubljani, Celovcu, Leobnu, Lincu in Pragi; na ogled (za mušter) poslano podkve in žeblije pa je izročilo zbornici dunajski sè sporočilom, da jih pošlje tudi drugim zbornicam na ogled, ktere se za to oglašé.

Kovači naši na noge! Obrnite se na kupčijsko zbornico v Ljubljani, ktera vam bo rada vstregla. Morebiti se dá nova kupčija odpreti.

Podučne stvari.

O gluhomutcih.

Spisal ☉.

Veliki dar, ki ga je rajnki dekan Holzapfel zapustil gluhomutcem kranjskim, daje mi povod, da govorim o gluhomutcih in njih izrevanju.

Obširno popisovati, kako nesrečni da so ljudje, ki so gluhi in mutasti, stalo bi preveč časa in prostora. Naj tedaj posnamem le nektare črtice z njihovega življenja, predno stopijo v hišo, kjer se izrejajo ti reveži.

Misli si, dragi moj, malo dete na maternih prsih — misli si, kako ga ona na srce pritiska, poljubuje, boža, kako mu lasce popravlja itd. Vsak materin pogled na mlado dete kaže ti iskrico onega švigajočega plamena, ki v njenem srcu za-nj neugasljivo gori. Misli na dalje na njeno pogovarjanje z nežnim otročičem, ki še ne more izgovoriti tako težko pričakovane „mame“. Kaj pa vsaka mati, kaj vsak oče čuti, ako jih njihov otrok nikoli ne more poklicati po imenu, in katerim ne morejo dopovedati nobene stvarce, katerih ne morejo učiti moliti itd., to pripuščam bralcem samim v razsodbo.

Veliko teh nesrečnih, ki so med največimi reveži prvi, prebije svoja prva leta v takem stanu, ktere ne privoščim še neumni živini ne, tem manj človeku. Da so pa gluhomutci res ljudje, kakor mi, ne kažejo nam samo njihovi blagi čuti do pravega, temoč vse duševne moči, ki se dajo razviti na čudo stopinjo omike. Ubogi ti otroci ostanejo pa v kljub vsem zmožnostim, v kljub neumrjoči duši vendar le bolj žival nego človek, ako jim ni dano spoznati svojega stvarnika. Rekel sem o nekkih blagih čutih do pravega; da, to je reč jasna ko beli dan, da mutci vedó, da treba jim je spoštovati svoje stariše, da ne smejo krasti, poškodovati svojega bližnjega itd. Tega pa ne vedó, ker jim nihče ne zná povedati; kar storé, to storé le po notranjem nagibu, ki ga je natora slehernemu vcepila v srce. Naj bi si zapomnili vsi stariši, katerim je dala nemila osoda tako nesrečnega otroka, da je treba ljubeznjivo ravnati z njim, kajti vsak dobro vé, da iz ljubezni kali ljubezen. Še drugi dečki, kojim lahko povemo, kaj je prav in kaj ne prav, se razpasejo, ne marajo za opominjevanja svojih roditeljev ter se nič ne zmenijo za solze matere svoje, — kaj bodo še le oni, ki ne vedó, kaj in zakaj da so?

Največa nesreča so taki otroci gotovo sebi samim, ker, razun očesa, nimajo nobenega družega čuta, s katerim bi zajemali zlatih nauk v rahlo srce. Samo z očesom razločujejo reči, ki se razprostirajo krog njih ter si jih zapominjajo po njih različnih lastnostih: barvi, podobi, velikosti itd. Veliko jih je pa še vrh tega kratkovidnih, da jim je bolezen, odvzemši jim sluh in govor, dva najdraža darova, tudi po tretjem raztegnila svoje pogubne kremplje; morebiti pa je tudi zanemarjenje tega krivo.

Zeló škodljivo bi bilo toraj, kar se pa žalibog pre-